

КРАЄЗНАВСТВО

Сторінка № 3, підготовлена районною громадською організацією "Спілка краєзнавців"

ПРОМІЖОК часу від 1663 по 1700-й рік в історії України окремо Руїною, тобто добою смерті, внаслідок розрухи. Всі перемоги Б. Хмельницького через 20 років після його смерті були зведені нанівець нездатністю українців об'єднатися між собою. Чвари між старшиною, нескінченні вторгнення татар, турків, шведів, поляків, росія, спустошення, зрадливість частини українських гетьманів, розкол країни на 2-3 частини стали цьому причиною.

Міялися один за одним гетьмани: Юрій Хмельницький, Іван Виговський, який, на протидію московському впливу, змішовав стосунки з Польщею, потім знову Юрій Хмельницький. На початку життя 1662 року Юрій Хмельницький склав булаву і постріяв у чепці, призначивши Павла Тетерю наказним гетьманом. За кілька днів Тетеря скликав в Чигирині на раду правобережну старшину і чернів, де його обрали гетьманом, з тим, що Україна і Запорізьке військо й надалі визнаватимуть залежність од польської короли. Вибори були не одностайні, причини Росії не схвалювали його кандидатуру. Одряду ж після

виборів Тетеря відкрив переїждив на бік Речі Посполитої. В цей час Лівобережний гетьман Яким Сошко, а потім і його наступник Іван Брюховецький намагалися об'єднати свою булавою обидва береги Дніпра під зверхністю Росії.

Українське суспільство переживало кризу, доводилося витримувати натиск з трьох боків: Московської, Речі Посполитої та мусульманського світу — Туреччини та Криму. До цього додавалося ще одна причина існуючої кризи в Україні — розмежування козацтва з народом.

Запоріжці спочатку визнавали гетьмана Тетерю, але висловили своє ставлення до нього і радили розірвати спілку з поляками, побоюючись за провадження шляхетських порядків на Україні і відношення унії. Але Тетеря знехтував це застереження, що відбавило настрої народу. Підтримуючи невдоволення, запоріжці повстають проти Тетері. Першим у травні 1663 року виступив Павлоцький полковник Іван Попович, але завдав поразки і був страчений. Водночас з ним загинув і його спільник Яким Сошко, страчений своїм суперником Іваном Брюховецьким, що став гетьманом з допомогою російського вояки до лівого берега Дніпра. Брюховецький хотів одідрати у Тетері Чигиринське гетьманство, в тому числі і землі сучасної Кам'янки, і дійшов уже до Кременчука.

У 1663 році Павло Тетеря скликав польського короля Яна Казимира до походу на Лівобережжя, намагалися об'єднати Україну під однією булавою і зверхністю польського короля. Довідавшись про виступ короля на Україну, Брюховецький посліхом відійшов до Галача, щоб тримати

оборону. Весь цей рік пройшов у боротьбі за підпорядкування Лівобережній Україні польськими військами та козаками правобережного гетьмана П. Тетері. Це завдання не вдалося, оскільки П. Тетеря зумів позбутися всіх своїх суперників: 17 лютого 1664 року страчено сподвижника

одного з колосальних, найталановитіших і разом з тим типових постатей полководців славног війська запорізького. У сучасників він був предместом загального здивування, а у людей наступних поколінь він служив прикладом рваного і живого наслідування.

кого вояводи Григорія Косагова. Із Смілої Сірко й Косагов повернули до Кам'янки. Сірко звернувся листом до кошового вояводи Шербини із закликом готуватися в Січ "на всіх ріках і ручаях чайки, пороти та дубики, що немарі надобляться", і той невдакладно повідомив його, що "Січ тим займалася все літо і продовжує тепер, як і допомоглася перед походом". Близилися осінні. Лишивши в Кам'янці на зиму сталу козацьку залозу, Сірко знову вернувся до Дніпра, прийняв там до себе понад півтори сотні свіжих слобожанських козаків і обрідати, посланих до нього Ромодіновським на чолі із старокошольським козаком отаманом Нестором Гогольським, і, постоявши в Крилові місяць, обдарував Косагу зі стрільцями і ойроти в тайнах і підпорядкав їх додому, а сам направив неспішно в Запоріжжя, стомлений і розбитий, хоч, крім семи козаків, які втілювали це весною на кризі, не втратив у походах жодної душі.

З джерел відомо, що весною 1664 року кошовий Запорізької Січі Іван Сірко розбив поляків і татар біля Чигирина, Бузьки і під Смілою (урочище Капустина Долина).

У Бузькій загіні Івана Сірка був оточений військом С. Чарнецького. Але кошовий на Великодень зумів вирватися з міста в степ, перебув багато поляків й вернувся на Запоріжжя "За що, серця, Чарнецький Бузьні-город і Суботов вижег".

"Чернігівський літопис" XVIII століття вміщує відомості, що давній воявода гетьмана Богдана Стефан Чарнецький умирився в Іллінійській церкві, що в Суботіві, наказав виділити тіло Хмельницького, спалити і розвіяти попіл. Народно перекази говорять, що козакі потім переклали тіло гетьмана і його сина Тимоша в Холодному Яру на Великодній горі. Там же нібито сховано козацькі скарби та чудодійну зброю. Існує ще одна версія, що тіло Богдана сховано його колишній начальник контррозвідки Лаврин Капуста в Чигирині.

Після виступу поляків Тетеря із частиними залишив Чигирин і перебрався до Корсуня, захопивши із собою військовий скарб та клейноди. Але тут він пробув недовго. Навесні 1665 року Брюховецький розпочав воєнні дії з метою вигнати Тетерю з України і стати єдиним гетьманом. Але Чарнецький послал кілька загонів свого війська на допомогу оточеному чигиринцям. А Тетеря запросив на допомогу татар. Брюховецький був змушений відійти зв Дніпра. Сам Тетеря же на початку сутички утік до Польщі, захопивши із собою весь військовий скарб та всі відзнаки гетьманської влади. Керувати краєм за себе він залишив наказного гетьмана Михайла Ханенка.

О. ВЕТРОВ, краєзнавець.

Віраги в свого ватажка, козачья громада багато років обирала його кошовим отаманом, і російський цар захист кордонів від татар і турків подарував позолочену зброю і шаблі. Вороги назвали його „Урус-шайтаном“, „Руським дияволом“. А побратими, прийшличи в кіш, нарекли його Іваном Сірком. Цього непересічного талановитому народному герою прийшлося жити, а вірніше воякувати за Україну і її простий народ в трагічний період Руїни після смерті Б. Хмельницького, коли розгорталися військові сутички і братовбивчі війни.

Він організував понад 30 загонів, які на добротних конях направили у всі кінці на польське військо на Лівобережжю і Правобережжю України, на допомогу людям. Після чарки про появу у полоті „хактерника“ із армдами запоріжців за місяць вся Правобережжя і Лівобережжя України спалахнула повстаннями вже не лише проти Тетері та поляків, а й проти Брюховецького, царських бояр та вояки і їхніх прислужників.

ТРЕТІЙ ГЕТЬМАН

(Іван Сірко в Кам'янці 340 років тому)

Богдана Хмельницького Івана Богдана, змучено в зрад і без суду 16 березня побачив Лисенки розстріляно І. Виговського.

22 березня 1664 року вже лівобережний гетьман Іван Брюховецький із'єднаніми українсько-російськими айськами пішов по садах польського війська з метою об'єднати Україну в одне ціле під владою московського царя. Значим про це, протидіючи польській владі, повстало населення Правобережної України, в тому числі і кам'янки.

Сироби Брюховецького скорити собі Правобережжя задумали нещадно, хоча він на якийсь час захопив Каміа, Чернен й Білу Церкву. Брюховецький спустошував і інші міста, але зяти Чигирин йому не вдалося і під натиском козаків Тетері та поляків він відступив за Дніпро.

Після виступу короля ставночкі Тетері стало тяжким, бо він мав захищати від Брюховецького й московських військ. Розраховувати на допомогу населення він не міг, бо простий народ вороже ставився до нього як ставлення Польщі. До того ж, простотою мав велику підтримку запоріжців. Тетеря бачив свою безнадію й задумав зрештє бути не лише татом, коли наблизився Сірко із запоріжцями, але його віртувал Чарнецький.

Великий загін польського війська під орудою Стефана Чарнецького повернувся на Правобережжя, приборкуючи повсталіх, спустошуючи непокірні міста і містечка. Примуочи до Чигирина, Чарнецький на своєму шляху розганяв загони селян, злобув Каміа, Білу Церкву, а Стебнів віддав у ярч татарам. В цей час союзники польній татарській загони прийшли на допомогу по Правобережжю України, спустошуючи й Кам'янку. Залила великих руйнувань і кам'янська земля.

Клянівши дипломатів повсталі і Іван Сірко, який в той час був справжнім загальнонаціоналістом "гетманом", так звали його не лише сичовники, а й високодержавні судиські державочальники.

Його не брала куля. Несучи на ворогів, він довів її рукою на лють. Шабля, що розрубувала інших, тільки козала по його тілу. Він був непереможним. Так розповідать легенди і пісні про

Кам'янська районна державна адміністрація
Кам'янська районна та міська ради
Відділи освіти та культури
райдержадміністрації
Кам'янський історико-культурний заповідник
Кам'янська районна громадська організація "Спілка краєзнавців"

Перша районна науково-практична краєзнавча конференція
"З історії рідного краю"
Присвячується 355-річчю м. Кам'янки

Мета і завдання конференції: виявити цікаві дослідження з історії рідного краю і надати можливість учням оприлюднити направлений матеріал перед широкою аудиторією, набуті певного досвіду у публічних виступах і відстоюванні своєї точки зору.

Конференція буде проведена 14 травня 2004 року о 10.00 в приміщенні музичної школи.

В конференції беруть участь учні старших класів, вчителі загальноосвітніх шкіл району, наукові співробітники заповідника, краєзнавчі-аматори.

На конференції дослідники можуть виступити в секціях:
— "Історія міста Кам'янки та сіл району в контексті регіонального дослідження". (Історія, проблеми і перспективи даної теми).

— "Видатні люди рідного краю". (Біографічний портрет, висок в розвитку науки, політики, культури, освіти тощо).

— "Визначні події в історії рідного краю". (Проблеми і перспективи у вивченні даної теми).

Матеріали повинні бути надруковані, тривалість виступу — до 10 хвилин.

Кращі дослідження будуть відзначені дипломами та надруковані в спеціальному збірнику матеріалів цієї конференції.

По питанню участі в конференції звертатися в Кам'янський історико-культурний заповідник за тел: 2-22-74; 2-19-75.

Оргкомітет.

Краєзнавча вікторина, присвячена 355-річчю м. Кам'янки

1. Пам'ятку якого періоду було досліджено на околиці м. Кам'янки в 1997 році?
2. Хто подарував Кам'янку і навколишні землі гетьману Богдану Хмельницькому?
3. До якого козацького полку належали землі нашого краю в XVII столітті?
4. Яку назву в XIX столітті мало село Радивівка?
5. Чий проект був використаний при будівництві Зеленого млина?
6. Хто із декабристів був прийнятий до таємного товариства в с. Телесному?
7. Скільки дружин декабристів своєю долею були пов'язані з Кам'янкою? Назвіть їх.
8. Яке село Кам'янського району відвідав Т. Г. Шевченко і в якому році?
9. Хто з відомих підприємців сприяв поміщику М. В. Давидову у будівництві Кам'янського цукрового заводу?
10. Яка пушкінська поема лягла в основу опери П. І. Чайковського, написаної в м. Кам'янці?
11. Яка установа розташовувалась в 1920-1921 рр. в приміщенні нинішнього Кам'янського історичного музею?
12. Як називалась сірничкова фабрика, що працювала в Кам'янці в кінці XIX-на початку XX ст. і де вона знаходилась?
13. "Зібрав військо сорок тисяч в місті Жаботині" — про які події і про кого йдеться в цій народній пісні?
14. В якому році Кам'янському парку присвоєно ім'я Декабристів?
15. Чий армії визволяли наш район від німецько-фашистських загарбників у 1944 році?
16. Чис ім'я носив партизанський загін, яким командував А. С. Куценко?
17. Як використовувалися цехи машинобудівного заводу під час німецької окупації 1941-1944 рр.?
18. Хто із наших земляків удеостий Державний премії УРСР за високі досягнення у виробництві?
19. Хто із жителів району отримав звання "Заслужений працівник культури УРСР"?
20. Скільки кам'янчан мали звання "Почесний громадянин міста Кам'янки"? Назвіть їх.

Відповіді надсилайте до 4 травня 2004 року включно в історико-культурний заповідник.